

UDK 271.791(497.5Šenkovec)“15/16”
929.7Zrinski
Pregledni rad
Primljeno: 3. 9. 2013.
Prihvaćeno za objavljivanje: 20. 12. 2013.

PAVLINSKI SAMOSTAN U ŠENKOVCU I GROFOVI ZRINSKI

Marijana KORUNEK, Varaždin

Samostan Blažene Djevice Marije i svih svetih, odnosno sv. Jelene u Šenkovcu kraj Čakovca, bio je mjesto ukopa članova obitelji Zrinski u 16. i 17. stoljeću kada ta obitelj posjeduje veći dio Međimurja. Zrinski su odigrali veliku ulogu na povijesnoj sceni u vrijeme osmanskih osvajanja te su dali značajan doprinos obrani Međimurja, ali i šire regije. U članku se opisuju tadašnje povijesne prilike i donose podatci koji ocrtavaju vezu čakovečkog pavlinskog samostana i obitelji Zrinski u periodu od 1546. do 1691. godine te se daje prikaz relativno skromnih očuvanih materijalnih ostataka koji o tome svjedoče.

KLJUČNE RIJEČI: *Šenkovec, Čakovec, Zrinski, pavlinski samostan, arheološka istraživanja, renesansa.*

Uvodne napomene

S obzirom na prisutnost snažne memorije na obitelj Zrinski, koja je osobito naglašena na području Međimurske županije, potrebno je skrenuti pozornost na pomalo zanemarenu vezu Zrinskih i čakovečkih pavlina. U suvremenoj literaturi najviše se pažnje posvećuje značaju te obitelji za Hrvatsku i širu regiju te vojnim podvizima pojedinih njezinih članova. Ovdje će se sagledati odnos obitelji Zrinski s čakovečkim pavlinima, jer upravo su pavlini bili čuvari onoga najvrjednijeg i najpoštovanijeg, posmrtnih ostataka članova njihove obitelji. Turbulentna vremena, razni interesi i politička previranja, obilježili su stoljeće i pol u kojem su Zrinski bili gospodari Međimurja. Iz tog vremena očuvalo nam se relativno mnogo isprava koje govore o posjedima samostana i o raznim sporovima koje su pavlini imali s obitelji Zrinski, dok o izgledu samostana ili vremenu gradnje pojedinih njegovih dijelova nalazimo samo kratke crtice. Ovdje će se pokušati izdvojiti materijalni ostatci i arheološki nalazi koji se mogu pripisati tom vremenu, odnosno razdoblju od 1546. do 1691. godine. Čitavo Međimurje u tom periodu administrativno je pripadalo mađarskoj županiji Zala, a u crkvenom pogledu bilo je u sastavnom dijelu

Zagrebačke biskupije. Samostan posvećen Blaženoj Djevici Mariji i svim svetima utemeljen je u blizini Čakovca 27. kolovoza 1376. godine, o čemu nam govori očuvana zakladnica, koja je do nas došla u prijepisu i potvrdi kraljice Marije od 20. lipnja 1384. godine.¹ Od osnutka samostan je bio usko vezan uz Čakovec, odnosno uz njegove gospodare, koji su se tijekom desetljeća i stoljeća smjenjivali. Staro naselje Šenkovec izvorno je bilo mnogo manje i nalazilo se sjeveroistočno od samostana. Širenjem naselja samostan postaje njegov integralni dio te se tako uvriježio naziv »šenkovečki samostan«. Kompleks pavlinskog samostana izvorno je građen u gotičkom stilu, ali kako je on prije definitivnog rušenja u 19. stoljeću u više navrata pregrađivan, popravljan i dograđivan, upravo je tu građevinsku fazu najteže prepoznati među pronađenim ostacima temelja. U renesansnom periodu gradi se bočna kapela šesterostranog tlocrta, tzv. mauzolej Zrinskih. Kompleks se u baroknom periodu sastojao od jednobrodne crkve, samostanskog sklopa, zvonika, sakristije, mauzoleja Zrinskih i gospodarskih građevina, a posjed je bio opasan zidanom ogradom (slika 1). Danas nam se, od tog nekad velebnog zdanja za te krajeve, od nadzemnih ostataka na terenu u potpunosti očuvala samo kapela sv. Jelene, koja je zapravo svetište stare gotičke pavlinske samostanske crkve zazidano na mjestu trijumfalnog luka.

Slika 1: Prikaz samostana Blažene Djevice Marije i svih svetih, odnosno sv. Jelene u Šenkovcu kraj Čakovca (BEDEKOVIĆ 1752, između stranica 270 i 271)

¹ Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, Pavlinski samostan Čakovec (fond 645), isprava br. 1 (dalje: HDA-645); Andrija EGGERER, *Fragmen panis corvi proto – eremitici seu Reliquiae annalium eremi – coenobiticorum Ordinis Fratrum Eremitarum s. Pauli primi Eremitae*, Viennae, 1663., str. 155 (dalje: EGGERER 1663); Ivan KRISTOLOVEC, *Descriptio Monasteriorum s. Pauli primi Eremitae in Illyrio fundatorum, tam per Turcas ab antiquo destructorum quam in praesens existentium cum suis memorabilibus per Rssmum Patrem Fr. Joannem Kristolovecz Proto-eremitici Ordinis s. Pauli Generalem conciccata additis ad calcem notis historicis P. Fr. Nicolai Benger 1738.*, rukopis, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, R-4321, str. 18 (dalje: KRISTOLOVEC 1738); Josip BEDEKOVIĆ, *Natale solum magni ecclesiae doctris sancti Hieronymi (in rudibus Stridonis occultatum, probatorum nihilominus historicorum, et geographicorum opinionibus, ac brevis illycanae chronologiae adjumento erutum atque cum vita ejusdem purpurati Dalmatae)*, Wiener Neustadt, 1752., str. 218 (dalje: BEDEKOVIĆ 1752); Elemér MÁLYUSZ, »A szlavoniai és horvátországi középkori pálos kolostorok oklevelei az Országos Levéltárban«, *Levéltári Közlemények* 3, Budapest, 1925., str. 124–125 (DL.32.807) (dalje: MÁLYUSZ 1925); *Codex diplomaticus regni Croatiae, Sclavoniae et Dalmatiae*, sv. XV, Zagreb, 1934., str. 227–229 (dalje: CD 1934); Kamilo DOČKAL, *Povijest pavlinskog samostana sv. Jelene u Čakovcu*, rukopis, Arhiv Hrvatske akademije znanosti u umjetnosti, XVI 29b.7, Zagreb, 1951., str. 14 (dalje: DOČKAL 1951); Tajana PLEŠE, *Izveštaj o provedenim revizijskim arheološkim istraživanjima pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije i svih Svetih u Šenkovcu tijekom 2011. g.*, Zagreb, 2012., str. 16 (dalje: PLEŠE 2012); Tajana PLEŠE, *Izveštaj o provedenim revizijskim arheološkim istraživanjima pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije i svih Svetih u Šenkovcu tijekom 2012. g.*, Zagreb, 2013., str. 16 (dalje: PLEŠE 2013).

Slika 2: Pogled na današnju kapelu sv. Jelene i natkrivene temelje bočne kapele, tzv. mauzoleja obitelji Zrinski u Šenkovcu, stanje 2010. godine (foto: Marijana Korunek)

Ona je najvrjedniji svjedok prisutnosti pavlina na tom mjestu, a zajedno s čitavim samostanskim kompleksom, koji je očuvan u arheološkom sloju, čini materiju vrijednu znanstvenog istraživanja (slika 2). Od 1990. godine do danas vlasnik kapele sv. Jelene i njezina neposrednog okoliša na kojem je smješten dosad istražen dio samostanskog kompleksa je Muzej Međimurja Čakovec, koji je ujedno i nositelj programa njezova istraživanja, obnove i prezentacije. Prva poznata arheološka istraživanja toga samostanskog kompleksa provela su 1924. godine Braća Hrvatskog Zmaja, a njihov voditelj bio je Emil Laszowski, koji je dio rezultata tih istraživanja i publicirao.² Istraživanja su provedena u dvije kampanje, s time, da je u prvoj najveća pažnja bila posvećena lađi samostanske crkve, dok su u drugoj radovi tamo nastavljeni, ali je najveći interes bio na istraživanju ostataka heksagonalne građevine, tzv. mauzoleja Zrinskih.³ Opsežna sustavna arheološka istraživanja na lokaciji srušenoga pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije i svih svetih, odnosno sv. Jelene u Šenkovcu provedena su u periodu od 1990. do 2002. godine. Ona su provedena u ukupno jedanaest arheoloških kampanja, a obuhvatila su svetište, crkvenu lađu, veći dio samostanskog sklopa (sjeverno krilo nije istraženo jer taj dio nije vlasnički riješen) te ponovno tzv. mauzolej obitelji Zrinski. Voditelj tih istraživanja bio je arheolog Josip Vidović iz Muzeja Međimurja Čakovec.⁴ Unatoč provedenim sustavnim arheološkim istraživanjima, još uvijek nije bilo dovoljno podataka za pravilnu prezentaciju svih pronađenih arheoloških struktura na tom nalazištu pa je Konzervatorski odjel u Varaždinu propisao provođenje revizijskih arheoloških istraživanja. Ona su dosad pro-

² Emil LASZOWSKI, »Zrinski mauzolej u sv. Jeleni kod Čakovca«, *Hrvatsko kolo*, knjiga 9, Zagreb, 1928., str. 244–259 (dalje: LASZOWSKI 1928).

³ O ovim istraživanjima detaljnije u: Emil LASZOWSKI, *Izveštaj o istraživanju crkvice sv. Jelene kod Čakovca*, 23.–25.09.1924.g., (rukopis), preslika Arheološki odjel Muzeja Međimurja Čakovec (dalje: LASZOWSKI 1924a); Emil LASZOWSKI, *Izveštaj o istraživanju crkvice sv. Jelene i do nje grobne kapele Zrinskih (kod Čakovca)*, 17.–20.10.1924.g., (rukopis), preslika Arheološki odjel Muzeja Međimurja Čakovec (dalje: LASZOWSKI 1924b).

⁴ Suradnici su bili djelatnici Muzeja Međimurja Čakovec mr. sc. Vladimir Kalšan povjesničar i Lidija Plavec Butković, povjesničarka umjetnosti, te Željko Hlebec muzejski fotograf, koji je bio zadužen za izradu fotodokumentacije. Geodetsku dokumentaciju za muzej izradila je tvrtka Međimurje-inženjering. (Josip Vlah, Ines Kostel). O tim istraživanjima detaljnije vidi u: Josip VIDOVIĆ, »Arheološka istraživanja prostora Međimurja u 1990. godini«, *Muzejski vjesnik*, br. 14, Kutina, 1991., str. 34–35; Josip VIDOVIĆ, »Arheološka istraživanja na položaju sv. Jelene u Šenkovcu«, *Muzejski vjesnik*, br. 15, Bjelovar, 1992., str. 42–45; Josip VIDOVIĆ, »Nastavak sustavnih arheoloških istraživanja u Šenkovcu«, *Muzejski vjesnik*, br. 16, Bjelovar, 1993., str. 41–42; Josip VIDOVIĆ, »Sveta Jelena – Šenkovec 93.«, *Muzejski vjesnik*, br. 17, Bjelovar, 1994., str. 29–32; Josip VIDOVIĆ, *Pavlinski samostan u Šenkovcu*, katalog izložbe, Čakovec, 1997.; Josip VIDOVIĆ, »Sveta Jelena«, Šenkovec, 1990–1996, *Népek a Mura mentén – Völkeran der Mur – Ljudi uz Muru – Ljudje ob Muri*, 2., Zalaegerszeg, 1998., str. 61–78; Josip VIDOVIĆ – Branka KOVAČIĆ, *Sveta Jelena u Šenkovcu – lokalitet pavlinskog samostana u Šenkovcu*, Čakovec, 2004., elaborat, Arheološki odjel Muzeja Međimurja Čakovec.

vedena u dvije kampanje 2011. i 2012. godine, a njihov voditelj bila je dr. sc. Tajana Pleše iz Hrvatskoga restauratorskog zavoda iz Zagreba.⁵ Nažalost, ta su istraživanja zbog skromnih financijskih sredstava obuhvatila samo manji dio samostana i klaustura. Jedini materijalni ostatci koji svjedoče o direktnoj vezi obitelji Zrinski i čakovečkog pavlinskog samostana jesu građevina heksagonalnog tlocrta, tzv. mauzolej obitelji Zrinski i nadgrobna ploča jednog pripadnika te obitelji, koji su otkriveni u istraživanjima 1924. godine. U kasnijim istraživanjima, nažalost, nisu pronađeni nikakvi drugi materijalni ostatci koji bi dodatno potvrditi tu povezanost pa se ovaj rad bazira isključivo na njima.

Povijesne prilike

Bogata povijest obitelji Zrinski, koja je odigrala ključnu ulogu u kasnosrednjovjekovnom i ranonovovjekovnom razdoblju Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, može se pratiti od grofova Bribirskih i Zrinskih pa nadalje kroz šest stoljeća i preko sedamnaest generacija, a kada govorimo o Međimurju, ona završava smrću Adama Zrinskog 1691. godine.⁶ Za ovaj rad značajna su događanja od sredine 16. stoljeća, odnosno od 1546. godine, kada Nikola Zrinski Sigetski (1508. – 1566.)⁷ postaje gospodar Međimurja. Zahvaljujući životnom putu, službama, posjedima i obiteljskim poznanstvima Nikole Zrinskog Sigetskog, ta je obitelj

⁵ O tim istraživanjima detaljnije vidi u: PLEŠE 2012 i PLEŠE 2013.

⁶ Detaljnije vidi u: Ferencz SALAMON, *Az első Zrinyiek*, Pest, 1865. (dalje: SALAMON 1865); Matija MESIĆ, *Život Nikole Zrinskog*, Zagreb, 1866. (dalje: MESIĆ 1866); Gyula SEBESTYÉN, *Zrinyi Miklos, a szigetvari hős*, Budapest, 1896. (dalje: SEBESTYÉN 1896); Samu BARABÁS, *Zrinyi Miklós a szigetvari hős életére vonatkozó és okiratok – Codex epistolaris et diplomaticus comitis Nicolai de Zrinio*, vol. 1, Budapest, 1898. (dalje: BARABÁS 1898); Samu BARABÁS, *Zrinyi Miklós a szigetvari hős életére vonatkozó és okiratok – Codex epistolaris et diplomaticus comitis Nicolai de Zrinio*, vol. 2, Budapest, 1899. (dalje: BARABÁS 1899); Rudolf HORVAT, *Poviest Međimurja*, Zagreb, 1944., str. 60–145 (dalje: HORVAT 1944); Kálmán BENDA, »Zrinyi Miklos a szigetvari hős«, *Szigetvari emlékkönyv*, (szerk. Lajos Ruzsas), Pecs, 1966., str. 15–51 (dalje: BENDA 1966); Kálmán BENDA, *Zrinyi Miklos a szigetvari hős*, (A Szigetvari Varbarati Kor Kiskönyvtára 17), Szigetvár, 1993. (dalje: BENDA 1993); Vladimir KALŠAN, *Zrinski u Međimurju (1546.–1691.)*, Vodič stalnim postavom, Povijesni odjel, Čakovec, 1995. (dalje: KALŠAN 1995); Tomislav ĐURIĆ – Dragutin FELETAR, *Navik on živi k izgine pošteno*, Zagreb, 1997., str. 7–54; *Zrinski i Europa* (ur. Jadranka DAMJANOV), Zagreb, 2000.; Nataša ŠTEFANEC, *Heretik njegova veličanstva: povijest o Jurju IV. Zrinskom i njegovom rodu*, Zagreb, 2001. (dalje: ŠTEFANEC 2001); Vladimir KALŠAN, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006., str. 57–135 (dalje: KALŠAN 2006); *A Zrinyiek a magyar és a horvát történelmében* (ur. Sándor BENE – Gábor HAUSNAR), Budapest, 2007.; Vladimir KALŠAN, *Općina Šenkovec*, Čakovec, 2008., str. 77–81 (dalje: KALŠAN 2008); *Militia et Litterae. Die beiden Nikolaus Zrinyi und Europa* (ur. Wilhelm KÜHLMANN – Gábor TÜSKÉS – Sándor BENE), Tübingen, 2009.; Gene S. WHITING, *Zrinski, Međimurje i reformacija-prilozi poznavanju povezanosti Zrinskih, Međimurja i reformacije u drugoj polovini 16. stoljeća*, Zagreb, 2009. (dalje: WHITING 2009); *Zrinyi Miklós élete és öröksége* (ur. Zoltán VAGA), Sighetvár, 2010.; *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj* (ur. Juraj KOLARIĆ), Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 6. i 7. listopada 2010., Čakovec, 2011.; *Susreti dviju kultura, Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti* (ur. Sándor BENE – Zoran LADIĆ – Gábor HAUSNAR), Zagreb, 2012., i dr.

⁷ O životu, djelovanju i tragičnoj smrti Nikole Zrinskog Sigetskog vidi u: SALAMON 1865, str. 247–659; MESIĆ 1866, str. 39–298; SEBESTYÉN 1896; BARABÁS 1898; BARABÁS 1899; Sándor TAKÁTS, »Zrinyi Miklós temetése«, *Régi idők, régi emberek I – II*, Budapest, 1922., str. 113–123 (dalje: TAKÁTS); HORVAT 1944, str. 60–61; BENDA 1966, str. 15–51; BENDA 1993; KALŠAN 1995; KALŠAN 2006, str. 57–74; KALŠAN 2008, str. 77; Anđelko MIJATOVIĆ, *Obrana Sigeta*, Zagreb, 2010. (dalje: MIJATOVIĆ 2010); Géza PÁLFFY, »Hrvatsko-mađarska obitelj Zrinski u aristokraciji Ugarsko-Hrvatskog kraljevstva Habsburške monarhije«, *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u*

izrasla od uglednih hrvatskih velikaša kakvi su bili do 1560. godine u odlučujuće članove političke elite i međunarodne aristokracije i to ne samo Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva nego i Habsburške Monarhije.⁸ U turbulentnom 16. st. u kojem su dominirali okršaji s Osmanlijama, ali ne manje bitno i unutarnji politički i vjerski sukobi među lokalnim plemićima i velikašima, Zrinski su bili jedna od rijetkih obitelji u Hrvatsko-Slavonskom Kraljevstvu koja je održala svoj politički i ekonomski status i utjecaj te je čak i povećala broj svojih posjeda, proširivši ih i na Ugarsko Kraljevstvo.⁹ Nikola Zrinski Sigetski nije samo branio južnu Ugarsku i štajersko-austrijska područja u zaleđu nego i svoje posjede, a svoje je sjedište premjestio na zaštićenija ugarska područja sjeverno od Drave te je posjedima upravljao iz nove privatne rezidencije u Čakovcu, koja je bila izbačeni vladarski obrambeni štit Sigeta iz koje je mogao nadzirati svoje slavonske i hrvatske posjede.¹⁰ Tijekom druge polovice 16. stoljeća obitelj Zrinski imala je u svojem vlasništvu velike posjede, koji se mogu podijeliti u četiri velike skupine i to: ugarske posjede koncentrirane oko Monyorókeréka i Vépa s čakovečkim vlastelinstvom, ozaljsko vlastelinstvo s Ribnikom, Brodom na Kupi i pripadajućim imanjima, primorske posjede, odnosno Vinodol sa sjedištem u Grobniku te posjede koncentrirane uz Unu i po obroncima Zrinske gore.¹¹ Na njihovom čakovečkom vlastelinstvu postojao je i djelovao pavlinski samostan Blažene Djevice Marije i svih svetih. U vrijeme kad Nikola Zrinski Sigetski postaje gospodarom Međimurja čakovečki su se pavlini pobojali za svoje brojne posjede koje su stekli tijekom stoljeća, što oporukama što darovanjima. Iz očuvanih isprava doznajemo da im Herman Celjski daruje posjed Šenkovec, Fridrik Lamberg selo Mačkovec, Kristofor Fadan Turanski (*de Thwran*) jedan mlin s ribnjakom na svojem posjedu Križanec, vinograd zvan Zasad i tri selišta u selu Križovec, a Doroteja Mesar daruje im još jedan vinograd na brijegu Zasad.¹² Promjenom vlasništva nad Međimurjem 1546. godine čakovečki pavlini trebali su dokazati da zakonito posjeduju svoja imanja,¹³ a očuvali su se prijepisi iz 1553. godine, koje su načinili samostan Presvetog Otkupitelja u Kapornaku i Zagrebački kaptol i to za posjede koje im je darovao Kristofor

Hrvatskoj, str. 79–81 (dalje: PÁLFFY 2011); József BESSENYEI, »Szigetvári Zrínyi Miklós«, *A Zrínyiek a magyar és a horvát történelemben*, str. 67–86 i dr.

⁸ PÁLFFY 2011, str. 77–90.

⁹ Nataša ŠTEFANEČ, »Struktura posjeda na zrinskim imanjima i porezni popisi Međimurja i okolice (c. 1550. – c. 1610)«, *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj*, str. 13 (dalje: ŠTEFANEČ 2011).

¹⁰ PÁLFFY 2011, str. 79.

¹¹ Nataša ŠTEFANEČ, »Croatian – Slavonian Estates in the Sixteenth Century in Central and South – East European Regional Context«, *Die Reiche Mitteleuropas in der Neuzeit* (ur. Adam PERLAKOWSKI – Robert BERTEŽAK – Anton SCHINDLING), Kraków, 2009., str. 163–174 (dalje: ŠTEFANEČ 2009); ŠTEFANEČ 2011, str. 14.

¹² Posjed Šenkovec darovan je ispravom od 8. listopada 1420. godine (HDA-645, br. 4; MÁLYUSZ 1925, str. 126 (DL.32.811); KRISTOLOVEC 1738, str. 20; BEDEKOVIĆ 1752, str. 272; LASZOWSKI 1928, str. 244; DOČKAL 1951, str. 22; PLEŠE 2012, str. 14; PLEŠE 2013, str. 16); posjed Mačkovec ispravom od 28. kolovoza 1467.; (HDA-645, br. 5; EGGERER 1633, str. 244–245; KRISTOLOVEC 1738, str. 20; MÁLYUSZ 1925, str. 127 (DL.32.814); DOČKAL 1951, str. 30; PLEŠE 2012, str. 14; PLEŠE 2013, str. 16.); mlin s ribnjakom na posjedu Križanec darovan je 1496. (HDA-645, br. 38, br. 39 i br. 40; MÁLYUSZ 1925, str. 129–130 (DL.32.819, 32.821 i 32.822); EGGERER 1663, str. 312; DOČKAL 1951, str. 34–36; PLEŠE 2012, str. 15; PLEŠE 2013, str. 17); oporuka Kristofa Fadana kojom daruje tri selišta u Križovcu nastaje 25. srpnja 1505. (HDA-64, br. 43; MÁLYUSZ 1925, str. 130 (DL.32.823); DOČKAL 1951, str. 38–39), a oporuka Doroteje Mesar 31. listopada 1523. (HDA-645, br. 43; MÁLYUSZ 1925, str. 131 (DL.32.825); DOČKAL 1951, str. 41; PLEŠE 2012, str. 15; PLEŠE 2013, str. 17).

¹³ PLEŠE 2012, str. 15; PLEŠE 2013, str. 17.

Fadan, odnosno vinograd u Zasadu i tri selišta u Križovcu.¹⁴ Iste godine pavlini su se pobri-
nuli i da im car Ferdinand I. potvrdi stare darovnice, posebice onu Hermana Celjskog veza-
nu uz posjed Šenkovec i onu Fridrika Lamberga za posjed Mačkovec, a Ferdinand I. im je
te godine potvrdio i zakladnicu samostana.¹⁵ Nikola Zrinski Sigetski sklopio je 14. kolovo-
za 1559. nagodbu s generalom Reda Tomom III. oko preuzimanja posjeda samostana u
Monyorokéréku,¹⁶ što se djelomično tiče i čakovečkog samostana, jer mu je grof zauzvrat
prepustio desetinu na posjedima Šenkovec i Mačkovec, koja je dotad pripadala čakoveč-
kom gradu.¹⁷ Ta isprava nam je bitna jer se u njoj prvi put navodi izmijenjen titular samo-
stana, odnosno navodi se kao *Claustrum B. Helenae*.¹⁸ Nikola Zrinski Sigetski stradao je
1566. godine u bitci za Siget te mu je prema običajima tog vremena odsječena glava, koja
je zatim poslana u Čakovec i pokopana u pavlinskoj crkvi sv. Jelene.¹⁹ O sudbini njegova
tijela postoje dvojbe, ali najvjerojatnije ga je pokopao njegov nekadašnji zarobljenik Mu-
stafa Vilić Banjalučanin blizu Sigeta.²⁰ Još u vrijeme Nikole Zrinskog Sigetskog prodr-
la je protestantska vjera u Međimurje, a njegov nasljednik grof Juraj IV. Zrinski (1549. – 1603.)²¹
prigrlio ju je oko 1570. godine.²² Možda je na njega utjecala njegova maćeha Eva Rožem-
berk, koja je bila protestantkinja ili barun Ivan Ungnad, glavni širitelj protestantizma u
Hrvatskoj, ili neki od ugarskih velikaša, koji su svi redom bili protestanti.²³ Nikola Benger,
Josip Bedeković, Branko Vodnik, Rudolf Horvat i Kamilo Dočkal donose nam podatke da
je grof Juraj Zrinski ubrzo počeo javno progoniti Katoličku crkvu, progonom svih katolič-
kih svećenika i postavljanjem protestantskih, pri čemu su bile oštećene brojne crkve u
Međimurju.²⁴ Tako su katoličku vjeru propovijedali još jedino redovnici pavlini samostana
sv. Jelene, no ubrzo je i njih počeo progoniti, najprije sniženjem svih prava na desetinu vina
i polovicu žita na petnaest godina, a kasnije mučenjem i ubijanjem kmetova, provalama u
samostanske i kmetske štale, kleti i hangare, oduzimanjem vinograda Fadan, prava na odr-
žavanje godišnjih sajмова na dan sv. Jelene, provalama u samostan i crkvu u kojoj su
oplačkali i razbili svetohranište s Presvetim, da bi u konačnici 1580. godine razorili samo-

¹⁴ HDA-645, br. 44 i br. 45; DOČKAL 1951, str. 43.

¹⁵ Potvrda darovnice za posjed Šenkovec (HDA-645, br. 9; DOČKAL 1951, str. 43–44.); potvrda darovnice za
posjed Mačkovec (HDA-645, br. 10; DOČKAL 1951, str. 44); potvrda zakladnice samostana (HDA-645, br.
3; KRISTOLOVEC 1738, str. 18; DOČKAL 1951, str. 21; PLEŠE 2012, str. 15; PLEŠE 2013, str. 17).

¹⁶ PLEŠE 2012, str. 15; PLEŠE 2013, str. 17.

¹⁷ HDA-645, br. 46; LASZOWSKI 1928, str. 244; DOČKAL 1951, str. 45–46.

¹⁸ DOČKAL 1951, str. 45–46.

¹⁹ EGGERER 1663, str. 315; BEDEKOVIĆ 1752, str. 222; MESIĆ 1866, str. 293–293; BARABÁS 1899, str.
58–64; DOČKAL 1951, str. 47–48; KALŠAN 2006, str. 73; MIJATOVIĆ 2010, str. 96; PLEŠE 2012, str. 15;
PLEŠE 2013, str. 17.

²⁰ MESIĆ 1866, str. 192; TAKÁTS 1922, str. 113–123; István SUGÁR, *Szigetvár és viadala*, Budapest, 1976.,
str. 185; KALŠAN 2006, str. 73; MIJATOVIĆ 2010, str. 95–97.

²¹ Detaljnije o životu i značaju Jurja IV. Zrinskog vidi u: HORVAT 1944, str. 61–66; KALŠAN 1995; ŠTEFA-
NEC 2001; KALŠAN 2006, str. 74–95; Nataša ŠTEFANEK, V. és V. Zrínyi György, u *A Zrínyiek a magyar
és a horvát történelemben*, str. 87–112 (dalje: ŠTEFANEK 2007).

²² DOČKAL 1951, str. 49–52; WHITING 2009, str. 142–143; PLEŠE 2012, str. 7; PLEŠE 2013, str. 7.

²³ DOČKAL 1951, str. 49.

²⁴ Nikola BENDER, *Annalium eremi – coenobiticorum Ordinis s. Pauli primi Eremitae (volumen secundum,
duosinlibrospartitum, quibus ab anno Christi 1663 usque ad annum 1727 ejusdam Proto-Eremitici Ord. Pro-
gressus)*, Posonii, 1743., str. 50–52 (dalje: BENDER 1743, vol II); BEDEKOVIĆ 1752, str. 261; Branko
VODNIK, *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga 1, Zagreb, 1913., str. 204–210; HORVAT 1944, str. 61–63;
DOČKAL 1951, str. 49–52.

stan, a redovnike mučili i progonili, pri čemu je prior o. Šimun bio dugo mučen i bačen u zatvor, gdje je umro kao pravi kršćanski mučenik.²⁵ Namjera grofa Jurja IV. očito je bila, da pavlini budu prisiljeni sami napustiti Čakovec i Međimurje, čime bi zemlja ostala bez katoličkih branitelja, ali oci pavlini *laborati virtute ex alto* ostadoše u samostanu i dok su morali na jedna vrata samostana bježati, na druga su se vraćali, jer k njima je hrlio katolički puk tražiti utjehu.²⁶ Svjedok tome je zagrebački biskup Benedikt Vinković, koji je oce pavline zbog zasluga za Međimurje u doba protestantizma znao nazvati *apostoli insulani, salterrae, colummnae et propugnaculafidei*, a njihov samostan *castrum Dei* i *acies ordinata*, jer je jedino u njega mogao doći kao arhiđakon bekšinski, budući da su svi drugi svećenici bili protjerani.²⁷ General reda o. Ivan Zajc htio je pomoći čakovečkom samostanu te se obratio za pomoć kralju Rudolfu II.,²⁸ koji je povjerio Kaptolu iz Subotića, *Capitulum Castri Ferrei*, da provede istragu.²⁹ Kralj utvrđuje da je Juraj Zrinski činio nepravde i nasilje pavlinskim samostanima sv. Jelene nad Čakovcem i onome u Běrvényesu u Zaladskoj županiji, da je priječio samostanima i njihovim kmetovima obavljati berbu prisvajajući sebi grožđe iz njihovih vinograda, desetinu i gornicu, te nalaže da se sve oteto povrati i svaka šteta nadoknadi.³⁰ No Zrinski se nije pokorio zapovijedima svojeg kralja, nego je pavline progonio i nadalje.³¹ Zvonimir Bartolić i Vladimir Kalšan daju nam podatak da odnos između pavlina i grofa Jurja IV. nije bio toliko loš, što je vidljivo iz pisma sloge s pavlinima koje je Juraj izdao 14. prosinca 1576. godine, jer im on tada priznaje sva prava i slobode koje su stekli od osnutka samostana te se obvezuje da će ta prava i slobode poštivati i njegov brat Nikola, ali i njegovi nasljednici.³² Osim toga, da je grof već 1570. godine protjerao sve katoličke svećenike, tada na zagrebačkoj sinodi iz 1574. godine ne bi bilo jedanaest međimurskih župnika, koji svojim potpisima prihvaćaju zaključke sinode, te bi svakako uz osudu Bučića i njegovih knjiga bilo spomena i o djelima grofa Jurja IV.³³ Međutim, sve se to može objasniti i respektom prema obitelji Zrinski nakon pogibelji Nikole Sigetskog, a međimurski župnici mogli su biti na sinodi i ako su bili u progonstvu.³⁴ Navode o zlodjelima i oštećivanjima crkava prilikom prelaska grofa Jurja IV. na protestantizam treba uzimati s određenim rezervama. To najbolje potvrđuje opsežna studija Nataše Štefanec o Jurju IV. Zrinskom, koja stavlja njegov život, djelovanje i prelazak na protestantizam u povijesni kontekst te ocrtava nešto drukčiju sliku o događajima u to vrijeme.³⁵ Iz njezina rada može se zaključiti da za postupanje grofa prema pavlinima treba, uz vjerske razlike, uzeti u obzir

²⁵ BENDER 1743, vol II, str. 50–52; BEDEKOVIĆ, 1752, str. 261, 272; HORVAT 1944, str. 62; DOČKAL 1951, str. 49.

²⁶ BENDER 1743, vol II, str. 50–52; DOČKAL 1951, str. 50.

²⁷ BENDER 1743, vol II, str. 50–52; DOČKAL 1951, str. 50.

²⁸ BEDEKOVIĆ, 1752, str. 273; HORVAT 1944, str. 63; DOČKAL 1951, str. 51; PLEŠE 2012, str. 7; PLEŠE 2013, str. 7.

²⁹ BEDEKOVIĆ 1752, str. 273; DOČKAL 1951, str. 51.

³⁰ Isprava od 2. rujna 1583. godine; HDA-645, br. 47; DOČKAL 1951, str. 52.

³¹ BEDEKOVIĆ 1752, str. 273; HORVAT 1944, str. 63.

³² Ivan KUKULJEVIĆ – SAKCINSKI, *Listine Hrvatske (Acta Croatica)*, knjiga 1, Zagreb, 1863., str. 278–279 (CCLXXXVII); Zvonimir BARTOLIĆ, »Hrvatska tiskara u Nedelišću u doba Zrinskih«, *Sjevernohrvatske teme*, Knj. 1, Čakovec, 1980., str. 18–21 (dalje: BARTOLIĆ 1980); KALŠAN, 2008, str. 46.

³³ BARTOLIĆ, 1980, str. 19.

³⁴ BARTOLIĆ, 1980, str. 19–20.

³⁵ ŠTEFANEC 2001.

i tadašnju političku situaciju, posebice odnose s kraljem Rudolfom II., koji mu je dao brojna obećanja, ali ih nije ispunio, te je generalno slabo brinuo za obranu Međimurja. Ona objašnjava i ranije navedeno oduzimanje vinograda pavlinima, koje tumači kao jasan i logičan postupak, nakon što su oni kao katolici izgubili vlastelinska prava. Dodatno, zbog novih običaja te regije i slabljenja moći Katoličke crkve, Juraj IV. preuzeo je na sebe ubiranje desetina vina i žita koju je u praksi ubirala Crkva te je njezino ukidanje pavlinskom samostanu na petnaest godina zapravo moglo biti i trajno u slučaju da su Zrinski ostali protestanti.³⁶ Za bolje razumijevanje odnosa Jurja IV. i kralja Rudolfa II. treba uzeti u obzir činjenicu da dolaskom kralja Rudolfa II. na vlast započinje aktivnije protureformacijsko djelovanje habsburških vladara jer se on zalagao za katoličku vjeru te je po svojim zemljama počeo širiti isusovački red, koji postaje glavni nositelj katoličke obnove.³⁷ Grof Juraj IV. nije se htio vratiti katoličkoj vjeri, premda ga je na to usmeno i pismeno nagovarao sam kralj Rudolf II., pa umire 1603. godine kao protestant.³⁸ Iza njega su ostala dva malodobna sina: Nikola (? – 1625.) i Juraj (1599. – 1626.). Kad je 4. svibnja umro, prema Grguru Pethőu de Gerse, sahranjuju ga upravo čakovečki pavlini u crkvi svojega samostana sv. Jelene, mada je zagrebačka sinoda 1602. godine zabranila sahranjivanje krivovjernika u crkvama, grobljima i drugim svetim mjestima.³⁹ Pomalo začuđuje podatak da je Juraj IV., kao proklamirani protestant, pokopan u tada jedinoj katoličkoj crkvi u Međimurju. Činjenica je da su tu pokapani članovi njegove obitelji, ali on je isto tako mogao prekinuti s tom tradicijom i naložiti da se pokopa u jednoj od protestantskih crkava, kao recimo u čakovečkoj župnoj crkvi u Mihovljanu. To otvara pitanje kakav je zapravo bio odnos između njega i pavlina. Sukob je evidentno eskalirao 1580. godine, ali potrebno je istaknuti da je sve to bilo privremenog karaktera, jer se u konačnici samostan ipak održao. To najbolje opisuje Nataša Štefanec, koja navodi da je opstanak samostana ustvari dokaz o toleranciji Jurja IV., jer je on bez većih napora mogao uništiti samostan.⁴⁰ Kao potvrda da samostan nije razoren, odnosno da pavlini nisu napustili Međimurje govori nam i podatak u pismu zagrebačkog biskupa Aleksandra Mikulića grofu Rosenbergu od 29. svibnja 1587. godine u kojem je navedeno da se rimokatolička vjera zadržala još samo kod pavlina u samostanu sv. Jelene kraj Čakovca, jer je Juraj IV. Zrinski sve ostale svećenike prognao.⁴¹ Da bi se bolje shvatio odnos kralja Rudolfa II. prema protestantima, treba uzeti u obzir i događaje koji su uslijedili neposredno nakon smrti Jurja IV. Zrinskog. Ugarski sabor je 1604. godine zatražio vjerske slobode za hrvatske protestante, međutim kralj Rudolf je u potvrdi saborskih Zaključaka dodao članak kojim je protestantima u Hrvatskoj zaniijekao te slobode. Članak je izazvao negodovanje u Ugarskoj, dok je s hrvatske strane, koja se smatrala

³⁶ ŠTEFANEC 2001, str. 59–218.

³⁷ Neven BUDAK – Mario STRECHA – Željko KRUŠELJ, *Habsburzi i Hrvati*, Zagreb, 2003., str. 63–64 (dalje: BUDAK – STRECHA – KRUŠELJ 2003); Daniel PATAFTA, »Protireformacija u Sjeverozapadnoj Hrvatskoj«, *Podravina*, god. 4, br. 8, Koprivnica, 2005., str. 39 (dalje: PATAFTA 2005).

³⁸ HORVAT 1944, str. 65; DOČKAL 1951, str. 53.

³⁹ Angelo RUSPINI, »Konstitucije zagrebačke sinode iz god. 1602.«, *Bogoslovna smotra*, god. 9, br. 1, Zagreb, 1918., str. 53; BARTOLIĆ 1980, str. 19.

⁴⁰ ŠTEFANEC 2001, str. 220.

⁴¹ Franjo BUČAR, *Povijest reformacije i protireformacije u Međimurju i susjednoj hrvatskoj*, Varaždin, 1913., str. 11 (dalje: BUČAR 1913); Stanko JAMBREK, *Hrvatski protestantski pokret XVI. i XVII. stoljeća*, Zaprešić, 1999., str. 97 (dalje: JAMBREK 1999).

bedemom katolicizma u Rudolfovima zemljama, članak izazvao oduševljenje i *besmrtnu zahvalnost* vladaru koji je stao u obranu katolicizma.⁴² Hrvatski sabor je tada donio još oštriji vjerski zakon, kojim se u hrvatskim zemljama jedinom dopuštenom vjerom priznaje samo katolička vjera, a vladar je taj zakon potvrdio 1608. godine. Zaključak Hrvatskog sabora pokrenuo je hajku protiv protestantskih propovjednika u Hrvatskoj pa su mnogi od njih bili prisiljeni napustiti zemlju i skloniti se u strane zemlje ili na imanja grofova Zrinskih.⁴³ Kako je Hrvatski sabor zaključio da se u Hrvatskoj ne priznaje ni jedna druga vjera osim katoličke, Jurjeva sina i nasljednika Jurja V. (1599. – 1626.)⁴⁴ pokušavali su obratiti na katoličku vjeru.⁴⁵ Zanimljiv je i podatak da je 1611. godine zagrebački biskup Šimun Bratulić posjetio čakovečke pavline kako bi primio u Katoličku crkvu Kristofora Banića (Banffyja), nakon što je od spomenutog grofa dobio abjuraciju krivovjerja.⁴⁶ Samog Jurja V. Zrinskog preobratali su čakovečki pavlini. Prema Josipu Bedekoviću, Kamilu Dočkalu, Danijelu Patafti i Geneu S. Whitingu to se zbilo 13. travnja 1623. u samostanskoj crkvi sv. Jelene, a Rudolf Horvat i Vladimir Kalšan navode da se to zbilo deset godina ranije, odnosno 1613. godine.⁴⁷ Ferdo Šišić navodi, pak, da se to zbilo 1619. godine i to zaslugom ostrogonškog nadbiskupa Petra Pázmánya.⁴⁸ Franjo Bučar argumentira njegov prelazak na katolicizam činjenicom da je 1622. godine imenovan za hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog bana pa je morao podlijeći hrvatskom vjerskom zakonu.⁴⁹ Danijel Patafta to prihvaća te dodaje da je to vrijeme pojačane protureformacijske djelatnosti na području habsburških zemalja, gdje se svim sredstvima uspješno potiskuje reformacija i provodi rekatolicizacija.⁵⁰ Tim činom grof Juraj V. Zrinski stavio je političke ciljeve ispred vjerskih, čime je otvorio vrata povratku katoličke vjere u Međimurje, a da je to u prvom redu bio politički čin razvidno je po tome što su Zrinski još dugo vremena štitili protestantske propovjednike u Međimurju.⁵¹ To se jako dobro iščitava iz govora Nikole VII. Zrinskog na Ugarskom saboru u Požunu (Bratislavi) 1659. godine u kojem je rekao za Legradane: »Vi znate da sam ja dobar katolik. No, kakva bi to bila od mene ludorija, ako bi npr. svoje legradske vitezove i vojvode, te tamošnje luteranske zapovjednike protjerao iz Legrada? Svoje katoličke vojnike ne bi se ufao poslati niti na deset Turaka, a kad sam među protestantskim vojnicima, te slušam njihove pobožne molitve i psalme, nikad se ne vraćam bez pobjede iz turskih ratova.«⁵² Činjenica da je u Međimurju iskorijenjena protestantska vjera nije se svidjela Mađarima pa su na saboru u Požunu 1625. godine zatražili da se Međimurje iz-

⁴² BUDAK – STRECHA – KRUŠELJ 2003, str. 67; PATAFTA 2005, str. 40.

⁴³ PATAFTA 2005, str. 40.

⁴⁴ Detaljnije o životu i djelovanju Jurja V. Zrinskog vidi u: HORVAT 1944, str. 66–70; KALŠAN 1995; KALŠAN 2006, str. 95–97; ŠTEFANEČ 2007, str. 87–112.

⁴⁵ DOČKAL 1951, str. 53.

⁴⁶ Ante SEKULIĆ, »Šimun Bratulić i Mirko Esterházy – istaknuti pavlini i zagrebački biskupi«, *Historijski zbornik*, br. 44, Zagreb, 1991., str. 84.

⁴⁷ BEDEKOVIĆ 1752, str. 266; DOČKAL 1951, str. 53; PATAFTA 2005, str. 41; WHITING 2009, str. 163; HORVAT 1944, str. 66; KALŠAN 2006, str. 95.

⁴⁸ Ferdo ŠIŠIĆ, »Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine«, u *Posljednji Zrinski i Frankopani*, str. 10 (dalje: ŠIŠIĆ 1908).

⁴⁹ BUČAR 1913, str. 40; JAMBREK 1999, str. 99; PATAFTA 2005, str. 41.

⁵⁰ PATAFTA 2005, str. 41.

⁵¹ JAMBREK 1999, str. 99.

⁵² BUČAR 1913, str. 62; JAMBREK 1999, str. 99–100; KALŠAN 2006, str. 96.

dvoji iz sastava Zagrebačke biskupije,⁵³ ali do toga nikada nije došlo. Taj podatak ide u prilog navodima da se grof preobratio 1623. godine, jer ne bi Mađari čekali šest ili čak dvanaest godina za ulaganje žalbe. Grof se nakon prelaska na katoličku vjeru obratio zagrebačkom biskupu Petru Domitroviću da mu pošalje dovoljan broj katoličkih svećenika, ali kako u to vrijeme nije bilo dosta svećenika, propovijedanje vjere preuzeli su na sebe pavlini.⁵⁴ Juraj V. tragično umire 1626. godine, a njegovo tijelo prevezli su iz tabora u Požunu u Čakovec, gdje je sahranjen u crkvi sv. Jelene u obiteljskoj grobnici.⁵⁵ Iza Jurja V. ostala su dva malodobna sina: Nikola (1620. – 1664.)⁵⁶ i Petar (1621. – 1671.).⁵⁷ Njihov odgoj nije se mogao prepustiti majci, barunici Elizabeti, rođ. Zichy,⁵⁸ jer je ona još uvijek pristajala uz protestantsku vjeru, koje se odrekla tek pred smrt, a preobratio ju je prior čakovečkog samostana o. Matija Selegović tek 1646. godine.⁵⁹ Nešto drukčije objašnjenje donosi nam Ferdo Šišić, koji navodi da je prema zakonima onog vremena, ukoliko pokojnik nije imao žive braće ili nije ostavio oporuku kojom bi odredio skrbnike svojoj djeci, to pravo pripalo kralju.⁶⁰ Stoga su prvi skrbnici Nikole i Petra bili zagrebački biskup Petar Domitrović i Stjepan Patačić, a nakon njihove smrti tu obvezu preuzeli su vácki biskup Stjepan Sennyey, grof Sigismund Fridrik Trautmannsdorf, Toma Mikulić i Franjo

⁵³ HORVAT 1944, str. 129–130; DOČKAL 1951, str. 54.

⁵⁴ BEDEKOVIĆ 1752, str. 266; DOČKAL 1951, str. 53.

⁵⁵ BEDEKOVIĆ 1752, str. 222; ŠIŠIĆ 1908, str. 10; DOČKAL 1951, str. 55; KALŠAN 2006, str. 97.

⁵⁶ Detaljnije o djelovanju, životu i stvaralaštvu Nikole VII. Zrinskog vidi u: ŠIŠIĆ 1908, str. 9–32; Ivan KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, *Arkiv za povjesticu jugoslavensku*, knj. 10, Zagreb, 1869., str. 75–105 (dalje: KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI 1869), HORVAT 1944, str. 70–121; KALŠAN 1995; Nataša ŠTEFANEC, »Braća Nikola i Petar Zrinski. Velikaška obitelj u srednjoeuropskim vojno-političko-ekonomskim konstelacijama«, *Zrinski i Europa*, str. 387–402 (dalje: ŠTEFANEC 2000); KALŠAN 2006, str. 97–120; István BITSKEY, »Virtus és poézis, Önszemlélet és nemzettudat Zrínyi Miklós műveiben«, *A Zrínyiek a magyar és a horvát történetében*, str. 113–136; Vladimir KAPUN, »Nikola VII Zrinski i čakovečki franjevci«, *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj*, str. 51–62 (dalje: KAPUN 2011); Mijo KORADE, »Ban Nikola Zrinski (1620 – 1664) u djelu Jurja Rattkaya«, *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj*, str. 125–134 i dr.

⁵⁷ Detaljnije o životu, djelovanju i tragičnoj smrti Petra Zrinskog vidi u: Ivan KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, *Arkiv za povjesticu jugoslavensku*, knjiga 9, Zagreb, 1868., str. 211–224 (dalje: KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI 1868); Franjo RAČKI, »Ban Petar Zrinski i knez tržački Frane Krsto Frankopan na stratištu«, *Vijenac*, god. 3, br. 18, Zagreb, 1871., str. 258–263; Franjo RAČKI, *Izprave o uroti bana P. Zrinskog i kneza Fr. Frankopana*, Zagreb, 1873.; ŠIŠIĆ 1908, str. 9–124; Ferdo ŠIŠIĆ, *Zavjera Zrinsko-Frankopanska (1664 – 1671)*, Zagreb, 1926.; Jaroslav ŠIDAK, »Urota Zrinsko-frankopanska kao historiografski problem«, *Institut za hrvatsku povijest – Radovi 2*, Zagreb, 1972., str. 5–21; HORVAT 1944, str. 70–145; Anđelko MIJATOVIĆ, *Zrinsko-frankopanska urota*, Zagreb, 1992.; KALŠAN 1995; ŠTEFANEC 2000, str. 387–402; Miroslav KURELAC – Zoran LADIĆ, »Pokret za odcjepljenje Hrvatskog Kraljevstva od Habzburške Monarhije«, *Povijest Hrvata, Od kraja 15. stoljeća do kraja Prvog svjetskog rata* (ur. Mirko VALENTIĆ – Lovorka ČORALIĆ) Zagreb, 2005., str. 130–143 (dalje: KURELAC – LADIĆ 2005); KALŠAN 2006, str. 97–130; Zrinka BLAŽEVIĆ – Suzana COHA, »Zrínyi Péter – a hősteremtés irodalmi modelljei és stratégiái«, *A Zrínyiek a magyar és a horvát történetében*, str. 137–164; Franjo PAJUR, »O Zrinsko-frankopanskoj uroti«, *Kaj*, god. 44, br. 5, Zagreb, 2011., str. 57–68; Ivan FILIPOVIĆ, »Istražni i sudski spisi Petra grofa Zrinskog i Frane Krste Frankopana u Austrijskom državnom arhivu«, *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj*, str. 203–206 i dr.

⁵⁸ Jurjevu udovicu drukčije navode različiti autori, pa je tako kod Ferde Šišića ona Magdalena Széchy (ŠIŠIĆ 1908, str. 10), a kod Rudolfa Horvata Elizabeta Szechy (HORVAT 1944, str. 70), dok je kao Katarinu Sechy navode Vladimir Kalšan (KALŠAN 2006, str. 97) i Ivan Kukuljević-Sakcinski, koji donosi i opasku da je popis čakovečkih pisama ipak navodi kao Magdalenu (KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI 1869, str. 77).

⁵⁹ DOČKAL 1951, str. 56.

⁶⁰ ŠIŠIĆ 1908, str. 10

Batthyáni.⁶¹ Oni su 1627. godine ispravili stare nepravde prema čakovečkim pavlinima.⁶² Braća Nikola VII. i Petar međusobno su podijelili posjede još 1638. godine, s time da je Nikola zadržao Čakovec s Međimurjem, dok je Petru predao Bakar s Primorjem, odnosno Vinodol te Grobnik i Ozalj.⁶³ Tada su braća uredila brojna pitanja iz zajedničkih odnosa, a tom prigodom ugovoreno je i zajedničko uzdržavanje kapele sv. Jelene i groba obitelji Zrinski u toj kapeli.⁶⁴ Pavlini dobivaju 1644. godine u svoj posjed crkvu sv. Jeronima u Štrigovi,⁶⁵ od grofa Petra Zrinskog kojem je ona posjedom *jure divisionario* pripala i to ispravom od 17. veljače.⁶⁶ On je to učinio nakon duljeg razmišljanja, jer je crkva bila u jako lošem stanju.⁶⁷ Evidentno je moralo doći do većih nesuglasica između braće oko odnosa prema pavlinskom samostanu. To je vidljivo iz podatka da je dvije godine nakon što im je darovao crkvu sv. Jeronima u Štrigovi grof Petar Zrinski zajedno sa svojim bratom Nikolom oduzeo pavlinima devet vinograda koje su oni temeljem svojih zakladnica stoljećima uživali, a nakon toga Nikola je 1650. godine podvrgao crkvu sv. Jeronima i njezine posjede svojoj vlasti.⁶⁸ Zbog otimanja tih vinograda u Zasadu, Markovčini, Frkanovcu, Pleškovcu, Vučetincu, odnosno Bratovščini, Lopatincu, Dragoslavcu, Merhatovcu i Prekopi, čakovečki vikar, odnosno prior Pavao Ivanović uložio je prosvjed protiv grofova.⁶⁹ Navodi se također da je još grof Juraj IV. Zrinski oduzeo samostanu gornicu i desetinu od tih vinograda,⁷⁰ a da nepravdu nastavljaju njegovi nasljednici grofovi Nikola i Petar Zrinski.⁷¹ Prosvjed čakovečkog samostana nije odmah imao uspjeha, ali je utro put uređenju toga pitanja, jer je već iste godine grof Nikola Zrinski sklopio sa samostanom nagodbu glede vinograda što su ga pavlini kupili od pok. Jurja Ručića, a koji je on prisvojio, te im je sada obećao platiti 300 carskih talira za njega.⁷² Pavlini kupuju 1647. godine vinograd Forgač od grofa Petra Zrinskog,⁷³ i to za 120 ugarskih forinti, trajno i neopozivo, a on je dodatno oslobodio taj vinograd od davanja gornice i desetine čakovečkom vlastelinstvu.⁷⁴ Za pavlinski samostan bitno je napomenuti da Nikola VII. Zrinski dovodi u Čakovec 1659. godine franjevce te im daruje zemljište za gradnju crkve izvan tvrđave.⁷⁵ Nikola VII. Zrinski nije htio ukinuti nedjeljni trg pavlinima, nego

⁶¹ KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI 1868, str. 212; ŠIŠIĆ 1908, str. 10; HORVAT 1944, str. 70–71; DOČKAL 1951, str. 56.

⁶² HDA-645, br. 48; DOČKAL 1951, str. 56–57; PLEŠE 2012, str. 17; PLEŠE 2013, str. 17. Između ostalog, vratili su im vinograd Zasad, koji im je svojedobno darovao K. Fadan, pravo sajma na dan sv. Jelene i pravo nedjeljnog trga.

⁶³ HORVAT 1944, str. 77; Kukuljević navodi da su braća imanja podijelila 17. srpnja 1649. godine (KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI 1869, str. 79–80).

⁶⁴ KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI 1869, str. 80.

⁶⁵ PLEŠE 2012, str. 15; PLEŠE 2013, str. 17.

⁶⁶ HDA-645, br. 14; DOČKAL 1951, str. 58.

⁶⁷ BEDEKOVIĆ 1752, str. 303; DOČKAL 1951, str. 78.

⁶⁸ BEDEKOVIĆ 1752, str. 303; DOČKAL 1951, str. 60, 78.

⁶⁹ Isprava od 4. travnja 1646. godine; Arhiv Zagrebačkog kaptola, *Acta Loci credibilis*, Series I. Fasc. XXII–Lit. I/J-101, (dalje: AZK); DOČKAL 1951, str. 60.

⁷⁰ PLEŠE 2012, str. 16; PLEŠE, 2013, str. 17.

⁷¹ HDA-645, br. 15; DOČKAL 1951, str. 61.

⁷² Isprava od 1. studenog 1646. godine; HDA-645, br. 51; DOČKAL 1951, str. 62.

⁷³ DOČKAL 1951, str. 66; PLEŠE 2012, str. 16; PLEŠE 2013, str. 18.

⁷⁴ Isprava od 27. svibnja 1647. godine; HDA-645, br. 65; DOČKAL 1951, str. 66.

⁷⁵ DOČKAL 1951, str. 69; KAPUN 2011, str. 51–62.

se održavao pred tvrđavom, a budući da je puk u franjevačkoj crkvi imao više svetih misa te propovjedi nedjeljom i blagdanima, dolazio je tamo i radi duhovnih potreba i radi trga, čime je pomalo posve nestao nedjeljni trg pred pavlinskom crkvom, ali je ostao veliki godišnji sajam na blagdan sv. Jelene.⁷⁶ Grof Nikola VII. Zrinski stradao je u lovu 18. studenog 1664., a pokopan je u crkvi sv. Jelene kod Čakovca 21. studenoga.⁷⁷ Sprovod je vodio zagrebački biskup Petar Petretić, a žalobni govor održao je o. Jakov Kéry, tada profesor u Lepoglavi, dok je hrvatskim jezikom puku govorio o. Jakov Obostrelec, podprior u Lepoglavi.⁷⁸ Udovica Nikole VII. Marija Sofija. rođ. Löbl, 25. ožujka 1665. godine još jednom je dodijelila čakovečkim pavlinima crkvu sv. Jeronima u Štrigovi⁷⁹ i njezin beneficij, pa ih je dala uvesti u posjed po Matiji Zorkoviću, provizoru vlastelinstva utvrde Čakovec i provizoru čitavog Međimurja.⁸⁰

Sedamnaesto stoljeće obilježavaju razna politička previranja koja su zahvatila i naše krajeve. Općenito govoreći, ocrtava ga centralistička politika bečkog dvora koja dovodi do sukoba i otpora lokalnih nositelja vlasti, što dobro opisuju Miroslav Kurelac i Zoran Ladić.⁸¹ Nositelji otpora u našim krajevima bile su obitelji Zrinski i Frankapan, čija borba je nasilno prekinuta uhićenjem Petra Zrinskog i Frane Krste Frankapana, koji su optuženi za veleizdaju i pogubljeni u Bečkom Novom Mestu 30. travnja 1671. godine.⁸² Dvorska komora već je ranije zaposjela sva njegova imanja, pa je nastala opasnost i za pavlinske posjede, posebice one koje su dobili po Zrinskima.⁸³ Već 14. travnja 1670. godine, drugi dan nakon odlaska banova iz Čakovca, u Međimurje je ušao carski general Spankau s oko 15 000 vojnika zaposjevši Čakovec i Kotoribu pa su se pavlini obratili caru Leopoldu da im izda novu darovnicu za crkvu sv. Jeronima u Štrigovi.⁸⁴ Kako je car Leopold bio sklon pavlinima, udovoljio je njihovoj zamolbi pa je izdao darovnicu kojom je crkvu iznova dao pavlinima uz uvjet da u njoj vrše dušobrižničku službu i da za zakladatelje služe svete mise prema zakladnici,⁸⁵ te je izdao nalog Zagrebačkom kaptolu da uvede čakovečke pavline u taj posjed.⁸⁶ Iste godine 26. prosinca oni su uvedeni u posjed crkve sv. Jeronima i njezinih imanja,⁸⁷ a prigovor je uložila jedino Sofija Löbl, kao zaštitnica i skrbnica malodobnog sina Adama (1662. – 1691.),⁸⁸ ali samo uvjetno, kako uvođenjem u posjed ne bi prekoračili međe.⁸⁹ Grofica Sofija Löbl borila se da očuva očevu baštinu za sina

⁷⁶ BEDEKOVIĆ 1752, str. 274; DOČKAL 1951, str. 71.

⁷⁷ BENDER 1743, vol II, str. 53; BEDEKOVIĆ 1752, str. 223–225; KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI 1869, str. 92–93. DOČKAL 1951, str. 68; KALŠAN 2006, str. 120; PLEŠE 2012, str. 16; PLEŠE, 2013, str. 18.

⁷⁸ BENDER 1743, vol II, str. 53; ŠIŠIĆ 1908, str. 32; KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI 1869, str. 92–93; DOČKAL 1951, str. 68; KALŠAN 2006, str. 120.

⁷⁹ PLEŠE 2012, str. 16; PLEŠE, 2013, str. 18.

⁸⁰ HDA-645, br. 17; DOČKAL 1951, str. 72.

⁸¹ KURELAC – LADIĆ 2005, str. 130–143.

⁸² KURELAC – LADIĆ 2005, str. 130–143.

⁸³ DOČKAL 1951, str. 73.

⁸⁴ HORVAT 1944, str. 248; DOČKAL 1951, str. 73.

⁸⁵ Darovnica od 12. kolovoza 1671. godine HDA-645, br. 12; BEDEKOVIĆ 1752, str. 303–305; KRISTOLOVEC 1738, str. 15; BENDER 1743, str. 102; DOČKAL 1951, str. 73–87; PLEŠE 2012, str. 16; PLEŠE 2013, str. 18.

⁸⁶ AZK, *Acta Loci credibilis*, P.566; DOČKAL 1951, str. 74–75.

⁸⁷ PLEŠE 2012, str. 16; PLEŠE, 2013, str. 18.

⁸⁸ O Adamu Zrinskom detaljnije vidi u: HORVAT 1944, str. 157–158; KALŠAN 1995; KALŠAN 2006, str. 130–133; Gábor HAUSNER, »Zrínyi Ádám«, *A Zrínyiek a magyar és a horvát történelemben*, str. 165–180 i dr.

⁸⁹ HDA-645, br. 19; DOČKAL 1951, str. 81–83.

Adama te mu je bečki dvor priznao polovicu Međimurja dok je drugu polovicu proglasio car Leopold svojom baštinom.⁹⁰ U vrijeme rješavanja pitanja vlasništva nad Međimurjem pavlini su se pobrinuli da svojem samostanu pribave ona prava gornice, desetine i sajma koja im je 1588. godine oduzeo Juraj IV., a koja unatoč dugim pregovorima nisu vratili ni Nikola ni Petar Zrinski.⁹¹ Riječ je o ranije spomenutim vinogradima, njih devet, samo je pridodan još onaj na Bratskom vrhu, koji pripada samostanu od njegova osnutka.⁹² Staro pravo sajma *penes monasterium*, koje im je Juraj Zrinski IV. oduzeo 1588. godine, dobili su natrag 27. siječnja 1627., od skrbnika grofova Nikole i Petra Zrinskog, a povlasticu sajma na blagdan sv. Jelene te u dane prije i poslije toga blagdana, potvrdio im je 9. travnja 1639. car Ferdinand III.⁹³ Međutim, iz isprave od 10. listopada 1671. godine vidljivo je da im je to pravo oduzeo Petar Zrinski kad ga je prenio na trgovište Čakovec.⁹⁴ Pavlini su se požalili kraljevskim komesarima glede otetih vinograda i sajma pa su 23. listopada 1671. godine bili pozvani pred povjerenstvo s dokazima za svoja prava, a bila je pozvana i grofica Marija Sofija Löbl, udovica grofa Nikole Zrinskog.⁹⁵ U njihovu korist zasigurno je išla isprava od 11. lipnja 1668. godine u kojoj je grof Petar Zrinski privremeno ispravio pogreške svojih činovnika glede prava sajma pa je dozvolio pavlinima da ga održavaju po postojećim običajima.⁹⁶ Da je ta odredba bila privremenog karaktera, svjedoči isprava od 26. ožujka 1669. godine iz koje je vidljivo da Čazmanski kaptol provodi istragu glede prava sajma *ab immemoriali* te da su nakon saslušanja 84 svjedoka potvrdili staro pravo samostana.⁹⁷ Car Leopold I. vratio im je ispravom od 23. lipnja 1673. godine pravo ubiranja gornice i desetine vina (*jura montana et decimae vini*) od zakladnih vinograda Zasad, Markovčina, Frkanovec, Pleškovec, Vučetinec i Bratski vrh.⁹⁸ Pavlini su tako autentičnim ispravama dokazali i kraljevskim komesarima u Hrvatskoj i Kraljevskoj ugarskoj dvorskoj kancelariji da su ta prava od ranije uživali, čime je riješeno sporno pitanje između samostana i obitelji Zrinski koje se vuklo gotovo sto godina, odnosno od 1588. godine kada su samostanu dokinuta stara prava *jure perpetuo et irrevocabiliter*.⁹⁹ Iste godine, ispravom od 27. lipnja car im je vratio i pravo na održavanje godišnjeg sajma na blagdan sv. Jelene te povlasticu tjednog sajma pred samostanom.¹⁰⁰ Na to je uložila žalbu grofica Marija Sofija Löbl u ime svoje djece Adama i Marije Katarine.¹⁰¹ Unatoč starom pavlinskom pravu i unatoč kraljevu rješenju, ona je ometala sajmovanje u sv. Jeleni po svojim činovnicima, braneći svojim podanicima da idu tamo na sajam.¹⁰² Kako su potomci Nikole VII. Zrinskog dobili polovicu Međimurja, bila bi za pavline velika šteta kad bi se njihovi podložnici ustezali od sajma sv. Jelene, ali kako je grofica bila ustrajna, pavlini su povel

⁹⁰ DOČKAL 1951, str. 85.

⁹¹ Isto.

⁹² HDA-645, br. 52; DOČKAL 1951, str. 85; PLEŠE 2012, str. 18; PLEŠE 2013, str. 18.

⁹³ HDA-645, br. 92; DOČKAL 1951, str. 85–86.

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ HDA-645, br. 92; DOČKAL 1951, str. 86.

⁹⁶ Isto.

⁹⁷ Isto.

⁹⁸ HDA-645, br. 53; DOČKAL 1951, str. 87; PLEŠE 2012, str. 16; PLEŠE 2013, str. 18.

⁹⁹ DOČKAL 1951, str. 87.

¹⁰⁰ HDA-645, br. 96; DOČKAL 1951, str. 88; PLEŠE 2012, str. 16; PLEŠE 2013, str. 18.

¹⁰¹ DOČKAL 1951, str. 88.

¹⁰² Isto.

parnicu a Zaladska županija odredila provođenje istrage.¹⁰³ Grofica Marija Sofija Löbl nasilnim je načinom upravljala imanjima svojeg malodobnog sina Adama, a tako je bilo i u Međimurju.¹⁰⁴ Ona je i dalje sa svojim činovnicima radila na tome da zadrži vinograde, a za njezinu korist počeli su se zanimati i kraljevski komesari u ime državne blagajne pa su pavlini ponovno izgubili sve svoje zakladne vinograde.¹⁰⁵ Kraljevski komesari izdali su 15. rujna 1678. godine rješenje prema kojem pavlini samostan gubi svojih deset zakladnih vinograda a zauzvrat od državne blagajne i od obitelji Zrinski ima dobivati sto vjedara vina,¹⁰⁶ a to rješenje potvrdio im je ispravom od 10. kolovoza 1685. godine kralj Leopold.¹⁰⁷ Pavlini ipak nisu izgubili svaku nadu pa su 1. kolovoza 1686. godine kraljevskim komesarima uložili predstavku što se tiče tog i pitanja, ali odgovoreno im je da svoja prava prvo brane pred vlastelinskim sudom Adama Zrinskog te da će se ta presuda pripočeti državnoj blagajni.¹⁰⁸ Međutim, nakon smrti Adama Zrinskog 1691. godine samostan se, uočivši prilike, 1692. godine i sam odrekao svih svojih zakladnih vinograda u zamjenu za sto vjedara vina.¹⁰⁹ Odnos Sofije Löbl prema čakovečkim pavlinima treba tumačiti ponajprije kao obranu ekonomskih interesa svoje obitelji, baš kao i neke ranije poteze braće Nikole VII. i Petra Zrinskog. Nakon smrti Adama Zrinskog, a u nedostatku nasljednika međimurskih imanja preuzima ih car Leopold I., koji je za namjesnika postavio Ladislava Nagya, koji je tijekom 1691. godine rješavao gospodarske sporove sa šenkovečkim pavlinima.¹¹⁰ Time je obitelj Zrinski definitivno izgubila sve svoje posjede u Međimurju, kao i sav utjecaj koji je imala na hrvatskoj političkoj sceni.

Materijalni ostaci

Materijalni ostaci koji bi svjedočili o obitelji Zrinski vrlo su skromni, a to nije slučaj samo s pavlinskim samostanom, nego je takva situacija na području čitave županije. Najznačajniji spomenik koji su nam ostavili Zrinski zapravo je čakovečki Stari grad, čija nam se palača doduše očuvala u baroknoj formi, ali zato njegovi renesansni bastioni odaju moć te nekad slavne velikaške obitelji.¹¹¹ U pavlinskom samostanu u Šenkovcu samo se obiteljska

¹⁰³ *Isto.*

¹⁰⁴ Emil LASZOWSKI, *Iz prošlosti Vrbovca rodnog mjesta hrvatskog bana Petra Zrinskog*, Zagreb, 1921., str. 32; DOČKAL 1951, str. 88.

¹⁰⁵ DOČKAL 1951, str. 91.

¹⁰⁶ DOČKAL 1951, str. 91; PLEŠE 2012, str. 16; PLEŠE 2013, str. 18.

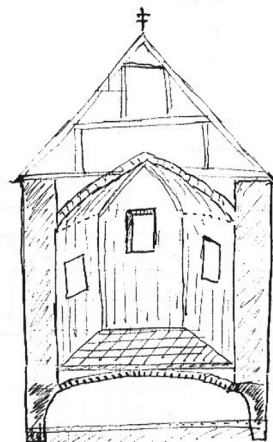
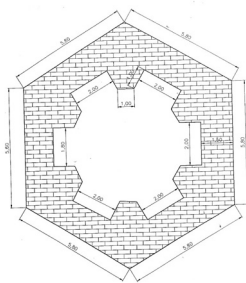
¹⁰⁷ HDA-645, br. 54; DOČKAL 1951, str. 91.

¹⁰⁸ HDA-645, br. 56; DOČKAL 1951, str. 91–92.

¹⁰⁹ HDA-645, br. 57; DOČKAL 1951, str. 92.

¹¹⁰ DOČKAL 1951, str. 94–95; KALŠAN 2006, str. 132–133; PLEŠE 2012, str. 17; PLEŠE 2013, str. 19. Neka od otvorenih pitanja bila su pravo na mlin nad jednim ribnjakom s četiri kmetska selišta na posjedu u Križancu, nadoknada za posječene hrastove u samostanskoj šumi za utvrđivanje utvrde Čakovec, zahtjev da se samostan odrekne svih tražbina prema obitelji Zrinski koje bi eventualno mogao imati i sl.

¹¹¹ O Starom gradu u Čakovcu pisali su brojni autori, a ovdje se navode samo najopsežnije studije: Károly ZRÍNYI, *Csáktornya monográfiája: a vár és város története s az 1901 – iki népszámlálás*, Csáktornya, 1905.; Anđela HORVAT, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju*, Zagreb, 1956.; Vladimir MARKOVIĆ, »Anton Erhard Martineli graditelj Althanovog dvorca u Čakovcu«, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, br. 1/2, Zagreb, 1972., str. 13–21; Emil POHL, Čakovec – Novi dvor – Uređenje kapele i obnova dvorišnih pročelja, Restauratorski zavod Hrvatske, Zagreb, 1975. (elaborat); Milan KRUEK – Vladimira

Slika 3, 4, 5,;

- Kapela, tzv. mauzolej obitelji Zrinski – detalj prikaza samostana Blažene Djevice Marije i svih svetih, odnosno sv. Jelene u Šenkovcu kraj Čakovca (BEDEKOVIĆ 1752, između stranica 270 i 271)
- Tlocrt kapele Zrinski izrađen nakon arheoloških istraživanja 1996. godine (Planoteka Arheološkog odjela Muzeja Međimurja Čakovec)
- Idealna rekonstrukcija kapele Zrinski koju je 1924. godine izradio E. Laszowski (LASZOWSKI 1924b, str. 3)

grobница Zrinskih, očuvana u arheološkom sloju (slika 3, 4, 5) i fragmenti jedne nadgrobne ploče od crvenkastog mramora (slika 6) mogu sa sigurnošću pripisati direktnom utjecaju pojedinih članova te obitelji. U tom pavlinskom samostanu pokapani su članovi obitelji Zrinski koji su bili vezani uz Čakovec, ali o tome nam podatke ne donose povijesni izvori jer se oni gotovo u pravilu referiraju samo na glave obitelji i njihovo djelovanje. Obiteljska grobnica Zrinskih građevina je heksagonalnog tlocrta izgrađena s južne strane samostanske crkve. Sjevernom je stranom bila prislonjena uz zid lađe, a prema prikazu koji je objavljen 1752. godine, pokazuje renesansna stilska obilježja (slike 1 i 3). Ona se, osim u centralnom heksagonalnom tlocrtu, koji je jedinstven na području Međimurja, očitavaju i u diobi pročelja i oblikovanju prozora. U sjevernohrvatskim krajevima u sakralnoj arhitekturi renesansa je gotovo nepoznata, a to se objašnjava činjenicom da su osmanska osvajanja, posebno nakon 1526. godine, zaustavila gotovo svaku crkvenu građevinsku aktivnost i to ne samo u zaposjednutim krajevima nego i u onima koji nisu bili okupirani.¹¹²

PAVIĆ – Ksenija PETRIĆ, *Stari grad Čakovec – utvrda, povijesna studija građevinskog razvoja*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, Zagreb, 1989. (elaborat); Silvije NOVAK – Josip MINKS, Blanda MATICA, *Konzervatorska istraživanja i prijedlog obnove pročelja utvrde Starog grada Čakovca*, Restauratorski zavod Hrvatske, Zagreb, 1990. (elaborat); Silvije NOVAK – Blanda MATICA – Josip MINKS, *Izveštaj o istraživanju jugoistočnog dijela utvrda čakovečkog Starog grada*, Restauratorski zavod Hrvatske, Zagreb, 1990. (elaborat); Petar PUHMAJER, *Čakovec, Stari grad – Novi dvor*, Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba, 2006. (elaborat); Ivan SRŠA, *Čakovec Novi dvor* (knjiga 1 i knjiga 2), Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba, 2006. (elaborat), Ivan SRŠA, »Čakovečki Stari grad za Zrinskih«, *Kaj*, god. 41, br. 6, Zagreb, 2008, str. 67–97 i dr.

¹¹² O renesansnoj arhitekturi i umjetnosti na području sjeverne Hrvatske detaljnije u: Anđela HORVAT, *Između gotike i baroka: Umjetnost kontinentalnog dijela Hrvatske oko 1500. do oko 1700.*, Zagreb, 1975., str. 80–211

Slika 6: Ulomci nadgrobne ploče s prikazom člana obitelji Zrinski pronađeni u Šenkovcu 1924. godine, Muzej Međimurja Čakovec (foto: Marijana Korunek)

Zrinski u Međimurju, dodatna vrijednost toga objekta je i u tome što je u sakralnoj arhitekturi na području Međimurske županije renesansa gotovo u potpunosti nepoznata. Milan Pelc za taj tip centralne građevine uzore nalazi u prvoj istinskoj renesansnoj kapeli centralnog tlocrta koju je u Esztergomu sagradio ugarski primas i kancelar Ugarskog Kraljevstva kardinal Toma Bakač u periodu od 1505. do 1521. godine, te u centralnoj kapeli, mauzoleju poljskog kralja Sigismunda I. u Krakovu, koja je popularizirala takav tip građevina među plemićima i dostojanstvenicima diljem Poljskog Kraljevstva, te sugerira utjecaj i na sjevernohrvatske krajeve.¹¹⁴ Bočna kapela, mauzolej koji gradi Franjo Tahy nastaje ranije od onog u Šenkovcu, jer podatak da je grobnicu obitelji Zrinski izgradio sigetski junak Nikola Zrinski, koji donose Josip Bedeković i Rudolf Horvat, nije točan,¹¹⁵ jer se u ispravi od 27. siječnja 1627. godine navodi da je za sahranu tijela grofa Jurja V., koji umire 1626. godine, izgrađena nova kapela uz samostan Blažene Djevice Marije i sv. Jelene kod Čakovca.¹¹⁶ Ta građevina očuvala nam se u svojoj temeljnoj zoni, a otkrivena je u drugoj kampanji ranije spomenutih arheoloških istraživanja provedenih 1924. godine. Tada je utvrđeno da je kriptu kapele u potpunosti prazna, odnosno da u njoj više nije bilo kosturnih

Milan Pelc, uz taj šenkovečki mauzolej, u sjevernohrvatskim krajevima navodi još samo jedan sličan primjer bočne kapele (mauzoleja) koja je bila izgrađena uz crkvu Presvetog Trojstva u Donjoj Stubici. Nju je oko 1570. godine dao podići Franjo Tahy, ali ona je bila kružnog tlocrta, a kao i šenkovečka nije nam se očuvala pa se o njoj doznaje iz kanonskih vizitacija provedenih u 17. stoljeću.¹¹³ Kada govorimo o prostoru Međimurja, srednjovjekovna sakralna arhitektura tu je jasno tipološki definirana i prema svim dostupnim podacima ne poznaje bočne kapele koje se uvode tek u baroknom periodu i u pravilu su polukružne tlocrtne forme. Tlocrt šenkovečke kapele obilježje je vremena, ali i namjene jer su se tada gradile građevine centralnog tlocrta za obilježavanje početka i kraja života, tj. za krstionice i za grobne kapele (slika 5). U unutrašnjosti je bila razdijeljena u dva prostora s time da se u donjoj zoni nalazila kriptu za pokop, a iznad kapela posvećena sv. Antunu Padovanskom (slika 4). Osim jake memorije na obitelj

(dalje: HORVAT 1975); Lelja DOBRONIĆ, *Renesansa u Zagrebu*, Zagreb, 1994.; *Hrvatska renesansa*, katalog izložbe (ur. Miljenko JURKOVIĆ), Zagreb, 2004.; Milan PELC, *Renesansa*, Povijest umjetnosti u Hrvatskoj, Zagreb, 2007., str. 52–65, 145–148, 256–260, 314–320 (dalje: PELC 2007).

¹¹³ PELC, 2007, str. 258–259.

¹¹⁴ *Isto*, str. 258.

¹¹⁵ BEDEKOVIĆ 1752, str. 222; HORVAT 1975, str. 71.

¹¹⁶ HDA-645, br. 48; DOČKAL 1951, str. 56–57. Za taj se samostan od vremena Nikole Zrinskog Sigetskog koristi novi titular, ali se u pojedinim ispravama zajedno koriste oba naziva.

ukopa. U istraživanjima 1924. godine u sjeveroistočnom dijelu lađe pronađen je jedan ženski grob s ostacima brokatnog ruha i brokatne čipke sa zlatnim i srebrnim žicama i s nekoliko zrna krunice. Tada je pretpostavljeno da bi mogao pripadati Katarini Frankopan, ženi Nikole Zrinskog Sigetskog,¹¹⁷ ali za takvu determinaciju nema nikakvih pouzdanih dokaza. *Damnatio memoriae* obitelji Zrinski nije uslijedio odmah nakon Adamove smrti, jer su pavlinski redovnici i dalje čuvali njihovu grobnicu. To dokazuje podatak da su tek nakon požara 1695. godine iz kapele Zrinskih (tzv. mauzoleja), koja je ostala bez dotacije i koja je bila zapuštena, skinuti trofeji što su ih Zrinski oteli Turcima (zastave, bubnjevi, tuljci sa strelicama, lukovi i sl.). Kapela je očišćena i obijeljena te je u nju stavljen jedan stari mali oltar s kipom sv. Antuna u sredini te dva mala bočna oltara sv. Barbare i sv. Ivana Nepomuka. Na zidu te kapele nalazila se jedna stara slika Blažene Djevice Marije s malim Isusom u naručju, koja je s vremenom postala jako štovana, a ljudi su, moleći se njoj, navodno dobivali velike milosti.¹¹⁸ Iako se navodi da su pavlini nakon Adamove smrti tu grobnicu upotrebljavali kao svoju,¹¹⁹ to se najvjerojatnije zbilo tek nakon požara 1695. godine i preuređenja kapele Zrinskih. Kako je ranije navedeno, ta grobna kapela očuvana je danas samo u zoni temelja pa nam grafički prikaz kompleksa iz 1752. godine (slike 1 i 3) nije dovoljan za njezinu bilo kakvu znanstveno utemeljenu rekonstrukciju niti za bilo kakvu drugu prezentaciju, osim one u parternoj zoni. Problem su nivelacije, visine etaža, visine prozora te unutarnja elevacija prostora općenito. Temeljem uvriježenih pravila konzervatorske struke za bilo kakve rekonstrukcije, restitucije ili izvođenja faksimila građevina ili njihovih pojedinih dijelova, potrebno je spoznati sve relevantne parametre te imati jedan suodnos stvarnih nalaza, odnosno materijalnih ostataka i ostalih poznatih elemenata, kao što su npr. povijesni prikazi, nacrti i sl. U arheološkim istraživanjima 1924. godine pronađeni su fragmenti nadgrobne ploče od crvenog mramora (slika 6).¹²⁰ Ona je za vrijeme Drugoga svjetskog rata prenesena u Budimpeštu jer se smatralo da prikazuje Nikolu VII., koji je za Mađare njihov najveći pjesnik 17. stoljeća, ali je restitucijom kulturnih dobara vraćena 1958. godine i pohranjena u čakovečki muzej.¹²¹ Dimenzije ploče, odnosno spojenih ulomaka, su: duljina 165 cm, širina 118 cm i debljina 22 cm, s time da je debljina okvira 18 cm. Na njoj je u reljefu prikazan ležeći muški lik u viteškom oklopu dekoriranom rozetama s kacigom na glavi, naboranog čela, zatvorenih očiju i stiliziranog lica s naglašenim gore uvijenim brkovima. Oklop mu prekriva čitavo tijelo, a ima pokretne dijelove na ramenima, laktima, koljenima i ispod pojasa, gdje je djelomično vidljiva i košulja od metalnih alkica. Glava mu je položena na jastuk, kao i zastava s obiteljskim grbom Zrinskih koju drži u svojoj desnoj ruci. Lijeva ruka položena mu je na mač koji ima o boku, a do nogu, s njegove desne strane, nalazi se još jedan obiteljski grb. Oba grba imaju na štitu s lijeve strane orlova krila, a s desne kulu koju frankiraju dvije zvijezde. Kula ima po jedan lučni otvor u prizemlju i na katu, dva manja četvrtasta prozora na katu

¹¹⁷ LASZOWSKI 1924b, str. 1–3; LASZOWSKI 1928, str. 257–258.

¹¹⁸ BEDEKOVIC 1752, str. 277; DOČKAL 1951, str. 97; PLEŠE 2012, str. 9; PLEŠE 2013, str. 9.

¹¹⁹ KRISTOLOVEC 1738, str. 21–22.; DOČKAL 1951, str. 96; PLEŠE 2012, str. 9; PLEŠE 2013, str. 9.

¹²⁰ LASZOWSKI 1924a, str. 1–4; LASZOWSKI 1928, str. 245–259; PLEŠE 2012, str. 20, f.37; PLEŠE 2013, f.37, str. 23. Ta nadgrobna ploča danas se nalazi u stalnom postavu Muzeja Međimurja Čakovec.

¹²¹ Marijana SCHNEIDER, »Zrinski i Frankopani u likovnoj umjetnosti«, *Historijski zbornik*, br. 25–26, Zagreb, 1974., str. 258 (dalje: SCHNEIDER 1974).

iznad te završava kruništem. Gornji grb koji se nalazi na zastavi nadvisuje kruna, a donji viteška kaciga s krunom iz koje izlazi plašt lijevo i desno svezan u nabore, a iznad krune nalazi se zmaj. Nadgrobna ploča nema nikakav natpis i nedostaje joj dosta fragmenata. Nadgrobnim pločama u sjevernokravatskim krajevima prva se sustavno bavila Anđela Horvat, koja za šenkovečku ploču kaže da je na njoj prikazan lik vojskovođe u punoj ratnoj opremi sa zastavom u desnici, kojem je glava utisnuta u jastuk, zajedno s kacigom i napola otvorenim viziorom, ali ne donosi kojem bi od članova obitelji Zrinski ona mogla pripadati.¹²² Nadgrobne ploče s likom pokojnika u tim krajevima obrađuje i Milan Pelc, koji za tu šenkovečku kaže da je klesana s vještinom i pažnjom u pojedinostima te pretpostavlja da pripada Nikoli Zrinskom Sigetskom.¹²³ Marijana Schneider pretpostavlja da je to nadgrobna ploča Jurja Zrinskog, oca Nikole i Petra, umrla 1626. godine ili Nikole poginulog u lovu 1664. godine.¹²⁴ Taj navod ne može biti točan, a u prilog toj tezi ide podatak da je u požaru 29. travnja 1695. godine uništeno nekoliko grobnih spomenika od crvenog mramora koji su označavali grobove znamenitih i istaknutih muževa i to do te mjere da su se kod obnove crkve morali odstraniti, te činjenica da je u požaru bila pošteđena jedino kapela sv. Antuna (tzv. mauzolej obitelj Zrinski), građena sa strane crkve.¹²⁵ Navedena nadgrobna ploča je 1924. godine pronađena razbijena, a njezini dijelovi sekundarno su upotrijebljeni kao građevni materijal prilikom izgradnje temelja pilastara koji su nosili svodove lađe. Kako znamo da crkvena lađa dobiva svodove tek nakon požara 1695. godine, možemo sa sigurnošću reći da je to jedna od ploča koje su stradale u požaru i koje su zbog veoma lošeg stanja maknute iz crkve. To potvrđuje i podatak da su na toj ploči prilikom pronalaska opaženi tragovi gorenja.¹²⁶ Kako znamo da je grobna kapela (tzv. mauzolej) obitelji Zrinski građena za ukop Jurja V., koji umire 1626. godine, te da ona nije stradala u požaru, tada ta nadgrobna ploča mora pripadati jednom od njegovih prethodnika koji su pokopani u samostanskoj crkvi, jer se kasnije članovi te obitelji pokapaju u mauzoleju. Kako je na ploči prikazan muški lik u oklopu, možemo slobodno pretpostaviti da predstavlja jednog člana obitelji koji se istaknuo kao vojskovođa. To bi značilo da je ta nadgrobna ploča najvjerojatnije pripadala Nikoli Zrinskom Sigetskom, kako je to pretpostavio Milan Pelc, ili jednom od njegovih sinova: Jurju IV., Ivanu I. (1545. – 1559.), Krsti (1559. – 1573.), Vuku (1558. – ?), Nikoli V. (1559. – 1605.) ili Ivanu II. (1565. – 1612.).¹²⁷ Ivan I. umire mlad te šenkovečka ploča s prikazom vojskovođe ne može pripadati njemu kao ni Nikoli V., koji je povučeno živio u Ozlju gdje je najvjerojatnije i pokopan. Krsto se također u povijesnim dokumentima spominje u Ozlju, a nemamo nikakvih podataka o njegovu vojnom djelovanju, kao ni za Vuka. Ivan II. pokopan je u kapeli sv. Benedikta u crkvi cistercijskog samostana u Vyšší Brodu u Češkoj. Prema

¹²² HORVAT 1975, str. 341–353.

¹²³ PELC 2007, str. 315.

¹²⁴ SCHNEIDER 1974., str. 258.

¹²⁵ KRISTOLOVEC 1738, str. 21–22; DOČKAL 1951, str. 96; PLEŠE 2012, str. 9; PLEŠE 2013, str. 9.

¹²⁶ LASZOWSKI 1928, str. 259.

¹²⁷ Geneološko stablo obitelji Zrinski prvi je izradio i objavio Ivan von BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien* (edicija: *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch*, IV. 13), Nürnberg, 1899., str. 211–212, T.153, pretisak, Zagreb, 1995. (dalje: BOJNIČIĆ 1899), a kasnije ga donose i drugi autori KALŠAN 1995, prilog; ŠTEFANEK 2001, str. 116–131; Nataša ŠTEFANEK, »Braća Nikola i Petar Zrinski. Velikaška obitelj u srednjoeuropskim vojno-političko-ekonomskim konstelacijama«, *Zrinski i Europa* str. 402–403; WHITING 2009, str. 110; PÁLFFY 2011, str. 80 i dr.

tome, šenkovečka ploča mogla bi pripadati Nikoli Zrinskom Sigetskom ili njegovu sinu Jurju IV. Na toj ploči nalaze se i dva grba koja je potrebno uzeti u obzir kod njezine determinacije. Grbovima i pečatima obitelji Zrinski bavili su se Ivan Bojničić i Emil Laszowski, koji donose podatak da je Nikoli Zrinskom Sigetskom kralj Ferdinand I. 1554. godine dodijelio novi grb, na kojem je spojen dotadašnji grb Zrinskih s onim Ernušta Čakovečkih.¹²⁸ Zanimljiv je podatak koji donosi Emil Laszowski da Nikola Sigetski do svoje smrti koristi samo svoj stari grb s dva orlova krila, kao i njegov sin Nikola još 1602. godine, a da novi grb koristi njegov sin Juraj IV., i to već 1573. godine.¹²⁹ Međutim, taj podatak ne isključuje mogućnost da je na nadgrobnu ploču Nikole Zrinskog Sigetskog, koja je izrađena nakon njegove smrti, mogao biti uklesan službeni grb, koji mu je osobno dodijelio kralj Ferdinand I. Šenkovečka je ploča u općem pristupu i morfologiji bliska drugim pločama tog tipa, kao npr. onoj Franje Tahya (1526. – 1573.) ili Gašpara Draškovića (1530. – 1591.).¹³⁰ U obzir treba uzeti i nadgrobnu ploču Nikole I. Malakoczya (1527 – 1603.), koji je bio dugogodišnji prijatelj Jurja IV. i koji umire iste godine kad i on.¹³¹ Iako se uočavaju sličnosti u odabiru motiva, Malakoczyeva pokazuje muški lik u kontrapostu, a u obradi glave iskazuje tendenciju realističnom prikazivanju. Za komparaciju je možda najbolja nadgrobna ploča Ivana II., najmlađeg sina Nikole Zrinskog Sigetskog, jer i ona i šenkovečka nastaju za članove iste obitelji. Obje su izrađene od istog materijala i prikazuju ležeći muški lik u oklopu, ali u pristupu i obradi uočavaju se velike razlike. To je najviše izraženo kod obrade glave, koja je kod šenkovečkog junaka još uvijek plošne obrade s izrazito idealiziranim i stiliziranim licem, te naglašenim brkovima i naboranim čelom. Za razliku od nje, Ivanova je naglašenog volumena i pokazuje naturalizam u izraženim portretnim karakteristikama, što je čini bližom ploči Nikole Malakoczeya nego onoj šenkovečkoj. Statičnost i plošnost koja je prvenstveno izražena u obradi glave lika na šenkovečkoj ploči ukazuje da je ona ipak nastala ranije i to tijekom 16. stoljeća te da je najvjerojatnije pripadala Nikoli Zrinskom Sigetskom, ali ne možemo sa sigurnošću odbaciti ni mogućnost da je pripada Jurju IV.

Sudbina samostana nakon obitelji Zrinski

Nakon što su Zrinski u potpunosti izgubili Međimurje pavlinski se samostan održao još skoro sto godina te je 1786. godine ukinut dekretom cara Josipa II., a sve što je bilo vrijedno otpremljeno je ili prodano na dražbama.¹³² Uslijedile su godine kad je samostanski kompleks postupno zapuštan i eksploatiran bez ikakvih novih ulaganja. Mogli bismo reći da je Dvorska komora imala mačehinski odnos lošeg gospodara te je s potpunim izostan-

¹²⁸ BOJNIČIĆ 1899, str. 211; Ivan BOJNIČIĆ, »Grb knezova Zrinskih«, *Narodna starina*, god. 2, br. 5, Zagreb, 1923., str. 159–160; Emil LASZOWSKI, »Posljednji Zrinski i Frankopani u umjetnostici«, u: *Posljednji Zrinski i Frankopani*, str. 291–297 (dalje: LASZOWSKI 1908).

¹²⁹ LASZOWSKI 1908, str. 293.

¹³⁰ Žena Franje Tahya bila je Jelena Zrinski, sestra Nikole Zrinskog Sigetskog. Njegova nadgrobna ploča nalazi se danas u Muzeju seljačkih buna u Gornjoj Stubici, dok je ona Gašpara Draškovića u župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Bednji.

¹³¹ Nadgrobna ploča Nikole I. Malakoczeya danas se čuva u lapidariju Muzeja Međimurja Čakovec.

¹³² O ukinuću samostana očuvan je zapisnik, koji se čuva u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, *Acta abolitionis Monasterii PP. Paulinorum S. Helenae ad Chaktornyam*, IV d.36.

kom razumijevanja ili željom za očuvanjem toga samostanskog kompleksa, pridonijela njegovu propadanju. Ukinućem samostana, on gubi svoju prvobitnu namjenu te je iz sakralno-profanog kompleksa transformiran u vojno-gospodarski. To je prihvatljivo za stambeni i gospodarski dio, ali za samu crkvu, koja je korištena kao pekara, takva degradacija i izostanak pijeteta teško se može shvatiti i objasniti. Nakon Dvorske komore vlasnikom kompleksa 1802. godine postaje barun Knežević, kojem se pripisuje rušenje crkvene lađe i tzv. mauzoleja obitelji Zrinski te transformacija samostanskih zgrada u profanu rezidenciju, koja se najčešće navodi kao dvorac. To je moralo biti ubrzo nakon njegova preuzimanja posjeda, jer se na karti iz 1809. godine *Mappa partem conterminantium terrenorum Csaktornya et S. Helena exhibens* jasno vidi da su crkvena lađa i tzv. mauzolej obitelji Zrinski već bili srušeni.¹³³ Rušenjem tzv. mauzoleja Zrinskih nestao je i posljednji trag te obitelji u Šenkovcu. Gdje su završili njihovi posmrtni ostatci i ostale nadgrobne ploče koje su pokrivale njihova posljednja počivališta, i dalje ostaje otvoreno pitanje. Kako je ranije navedeno, centralni dio toga samostanskog kompleksa danas je većim dijelom arheološki istražen, no kako su pojedini dijelovi koji su ključni za determinaciju njegovih građevinskih faza još uvijek nedefinirani, tek nakon provođenja daljnjih revizijskih arheoloških istraživanja pristupit će se cjelovitoj prezentaciji toga vrijednog samostanskog sklopa *in situ*. U konačnoj prezentaciji nalazišta segment o Zrinskima svakako će naći svoje mjesto te će time biti vraćen barem djelić memorije na tu slavnu velikašku obitelj.

Summary

PAULINE MONASTERY IN ŠENKOVEC AND COUNTS ZRINSKI

Monastery of the Blessed Virgin Mary and All Saints, together with monastery of St. Helen in Šenkovec near Čakovec, was burial place of many members of Zrinski family during the sixteenth and seventeenth centuries, and this was the period when this family ruled region of Međimurje. Zrinski family played major role in defense system against Ottomans' raids, and thus their contribution regarding protection of Međimurje and its broader region was crucial. Author of this article, on the basis of a few preserved material sources, describes contemporary historical circumstances and relations between Pauline monastery in Čakovec and Zrinski family in the period between 1546 and 1691.

KEY WORDS: *Šenkovec, Čakovec, Zrinski family, Pauline monastery, archeological excavations, renaissance.*

¹³³ Magyar Országos Levéltár, Budapest, *Festetic család*, S 68, nr. 0168; izradio Joan Szajdensvartz, geometar.